

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

«Kjærlighet er oppskriften når du skal arbeide med barn med autismspekterforstyrrelser»

"Love is the recipe when you are working with children with autism"

Kandidatnummer: 634

BACH301

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett, barnehagelærerutdanningen

Veileder: Ane Bergersen

25.05.2022

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1

Abstract

Title: "Love is the recipe when you are working with children with autism"

This task is based on a study of children with autism in kindergarten, focusing on how they get included in play. My research-question has been:

How do three educators express that they facilitate for children with autism in relation to play?

To answer the research-question, I have used a qualitative method. The empirical evidence presented, is based on interviews with three educators who have different experiences. Two of them have an education in children with special needs. The third is a kindergarten teacher who has experience with children with autism.

The thesis concludes that there are many measures for children with autism to be included in play with other children. The main points the three educators emphasized was to divide the group of children to smaller groups, to focus on the areas of interest of the child with autism, visualization and use of pictures, language, communication, and interaction with other children. In addition, how the staff meets the children is an important finding. The empirical evidence shows a difference in the answers of educators. The biggest difference took place in interaction with other children.

Innholdsfortegnelse

Abstract	2
1.0 Innledning	5
1.1 Avgrensning av problemstilling	5
2.0 METODE	6
2.1 Hva er metode?	6
2.2 Kvalitativ metode.....	6
2.3 Presentasjon av informanter.....	6
2.4 Forarbeid	7
2.5 Gjennomføring av intervjuene	7
2.6 Refleksjoner og metodekritikk.....	7
2.7 Etiske vurderinger.....	8
3.0 Teori	10
3.1 Inkludering i barnehagen	10
3.2 Autismespekterforstyrrelser	10
3.3 Barn med autisme og lek.....	11
3.4 Autisme og kommunikasjon	12
3.5 Hvordan kan barnehagen bidra til læring og utvikling hos barn med autismespektervansker?	13
3.6 Holdninger og verdier	15
3.6.1 Mangfold som ressurs	16
3.6.2 Normalitet og normalisering	16
4.0 Empiri	16
4.1 Hvordan kan barnehagen legge til rette for at barn med autisme blir inkludert i barnehagehverdagen og i leken?	17
4.2 Tiltak som har fungert for barn med autisme.....	18

4.3 Hvordan legge til rette for oppleggene uten at det går utover leken sammen med andre barn	19
4.4 Eksempler på tilrettelegging for at et barn skal bli inkludert i leken.....	19
5.0 Drøfting.....	21
5.1 Hvordan kan det legges til rette for at barn med autisme skal bli inkludert i leken?.....	21
5.1.1 Tilpasning gjennom små grupper og rutiner	21
5.1.2 Interesseområder, visualisering og bruk av konkrete	22
5.1.4 Språk og kommunikasjon	23
5.1.3 Samspill og trening sammen med andre for å unngå ekskludering	23
5.2 Holdninger og verdier i personalgruppen	24
5.2.1 En voksen som støttende stilas	25
6.0 Konklusjon.....	26
Litteraturliste:	28

1.0 Innledning

Valg av tema kommer av nysgjerrighet på diagnosen autisme, og interesse for hvordan pedagoger møter barn med autisme i barnehagen. Etter tre år på høyskolen og praksis i ulike barnehager, har jeg vitnet forskjellige måter pedagoger arbeider med barn som har behov for ekstra tilrettelegging. Dette har gitt meg forskjellige erfaringer. Interessen falt derfor på å finne ut hvordan tre pedagoger med ulik kompetanse uttrykker at de tilrettelegger for at barn med autisme skal føle seg inkludert i barnehagehverdagen og i leken. Jeg har tatt for meg hvordan en kan gi barn med autisme best mulige forutsetninger for å utvikle seg godt og fungere i leken sammen med andre barn.

Jeg utformet derfor problemstillingen:

Hvordan uttrykker tre pedagoger at de tilrettelegger for barn med autisme i forhold til lek?

1.1 Avgrensning av problemstilling

Problemstillingen omhandler barn med diagnosen autisme i barnehagen. Barnehagen og rammeplanen vektlegger medvirkning, inkludering og lek som viktige punkter av barnas hverdag (Kunnskapsdepartementet, 2017). Jeg har derfor tatt for meg hvordan barn med diagnosen autisme, får være en del av hverdagen og blir inkludert i leken. For å få svar på problemstillingen har jeg intervjuet pedagoger med kompetanse innenfor spesialpedagogikk, og ansatte som har erfaring med barn med autisme. Jeg har stilt spørsmål om hvordan det tilrettelegges for barn med autisme i lek.

Barn med autisme trenger ofte ekstra tilrettelegging og oppfølging. Ekstra ressurser i barnehagen, som for eksempel assistenter eller spesialpedagoger vil da gjerne være essensielt. Dersom barn som har behov for ekstra hjelp, ikke får riktig hjelp eller ikke får det tidlig nok, kan det forverre vanskene slik at de blir større og det blir vanskeligere for barnet senere i livet. Barnehagen har et ansvar om å forebygge vansker, og oppdage barn med spesielle behov. Det kan være aktuelt å tilby spesialpedagogisk hjelp til barn som har behov for ekstra tilrettelegging. Samarbeid mellom foreldre, støtteapparat og barnehagen vil da være nyttig (Sjøvik, 2014, s. 53-54).

2.0 Metode

2.1 Hva er metode?

Bergsland og Jæger beskriver metode som en fremgangsmåte for å få svar på ulike forskningsspørsmål. Det dreier seg om å samle inn data, analysere den og så tolke den. Problemstillingen styrer valget av metode. (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66).

Det finnes i hovedsak to former for metode, den kvalitative og den kvantitative. Forskjellen på dem er hvordan data analyseres. Kvalitative metoder handler om menneskelige uttrykk og ytringer, mens kvantitative metoder dreier seg om statistikk og diagrammer (Bergsland & Jæger, 2014, s. 66).

2.2 Kvalitativ metode

For å svare på min problemstilling, har jeg valgt å bruke intervju, som er en kvalitativ metode. Gjennom et intervju, får man innsikt i meninger, argumenter og eventuelle tiltak intervjuobjektene har i forhold til temaet. Metodene kan brukes til systematisering av å gi innsikt i menneskelige uttrykk, enten språklige ytringer eller handlinger. Intervju er basert på et subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og informant, hvor både forsker og informant påvirker forskningsprosessen (Bergsland & Jæger, 2018, s. 66). Et viktig mål med kvalitative metoder er å oppnå forståelse av sosiale fenomener, der det å kunne fortolke disse fenomenene får stor betydning (Bergsland & Jæger, 2018, s. 67). Tolkning av det som blir sagt er viktig når man bruker intervju som metode. Jeg må se på meg selv som forsker og legge til side egne perspektiver og meninger om emnet.

Jeg har valgt intervju som metode fordi det er det som gir best grunnlag for å samle informasjonen jeg trenger for å få svar på min problemstilling. Problemstillingen setter søkelys på hvordan pedagoger tilrettelegger for barn med autisme i lek, altså deres tanker og opplevelser. Jeg har gått i dybden på temaet og fokuset ligger på pedagogenes erfaringer. Dette er noe som ikke lar seg måle, og det er derfor jeg har tatt i bruk en kvalitativ metode.

2.3 Presentasjon av informanter

Jeg har brukt tre informanter, hvor to av dem har spesialpedagogisk utdanning og en har barnehagelærerutdanning og erfaring med barn med autisme. Den ene informanten hadde jeg litt kjennskap til på forhånd. De to andre informantene var ukjente. Alle informantene er kvinner, hvor den første er i 50-årene, og de to andre er i 30-årene. Det var dermed litt

forskjell på hvor lang erfaring de hadde. Informantene holder til i forskjellige barnehager. De ble utvalgt på grunnlag av de hadde utdanning, kunnskap og erfaring på feltet. Jeg tenkte derfor at de hadde god informasjon som kunne bidra til å svare på problemstillingen.

2.4 Forarbeid

Jeg leste artikler, bøker og bacheloroppgaver før jeg utarbeidet spørsmålene som skulle tas i bruk i intervjuene. Siden hovedfokuset i problemstillingen var på lek, ble spørsmålene formulert ut ifra dette. Sammen med en medstudent, gjennomførte vi et pilotintervju på en tidligere lærer som har utdanning innenfor spesialpedagogikk. En pilotundersøkelse handler om å prøve ut analysen du har planlagt på forhånd av selve gjennomførelsen. Dette kan gjøres for å se om empiritypen passer til det du skal skrive om (Rienecker & Jørgensen, 2013, s. 169). Gjennomføringen av pilotintervjuet var en hjelp til å utarbeide mer presise spørsmål som kunne tas i bruk i intervjuet. Spørsmålene jeg skulles stille, sendte jeg til informantene noen timer før intervjuene skulle gjennomføres. Dette var for at de ikke skulle få mulighet til å forberede seg alt for mye, men samtidig skulle de få finne frem informasjon dersom de trengte det. Jeg ønsket spontane og ærlige svar som ikke var skrevet ned og planlagt på forhånd.

2.5 Gjennomføring av intervjuene

Det var relativt enkelt å få tak i informanter. Den første informanten besøkte oss på høyskolen. De to andre intervjuet vi i barnehagene de arbeider i. Intervju er en mellommenneskelig situasjon. Det er en samtale som bygger på en felles interesse. Den som holder intervjuet må dermed danne en stemning som er behagelig, slik at intervjuobjektet føler seg komfortabel med å komme med sine meninger om temaet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 72). Intervjuet startet derfor med at jeg presenterte problemstillingen og forklarte valg av tema. Videre forklarte jeg hvordan intervjuet skulle gjennomføres, og at det kunne komme oppfølgingsspørsmål dersom det var behov for mer presise svar. Det ble også informert om at spørsmålene kunne formuleres annerledes om det var noe som var uklart. Vi var to som gjennomførte intervjuet, hvor en var skribent og en stilte spørsmålene. Vi har derfor benyttet det samme datamaterialet, men skrevet forskjellige oppgaver. Det ble ikke tatt i bruk lydopptaker.

2.6 Refleksjoner og metodekritikk

Bergsland & Jæger skriver at ingen metode er feilfri, og at det er viktig å være kritisk og reflekterende overfor valg av metode (Bergsland & Jæger, 2018, s. 80). Da informantene ble

kontaktet, ble de også informert om undersøkelsen og gjennomførelsen av den. Det ble forklart at den var anonym, og at jeg gjerne ønsket at de skulle delta. Jeg fikk dermed et muntlig samtykke fra dem. Om jeg skulle gjort noe annerledes, ville jeg sendt informantene et skriftlig samtykkeskjema, slik at de kunne lest gjennom, tenkt over og fått tid på seg til å svare på om de ønsket å delta på undersøkelsen vår. Jeg har forståelse for at informantene kan ha følt på at de måtte svare ja da de ble stilt spørsmål om å bidra så direkte på denne måten. Jeg informerte dem imidlertid om at undersøkelsen var helt frivillig, og at det var mulighet for å trekke seg dersom de ombestemte seg.

Et annet punkt jeg stiller meg kritisk til, er valget om å skrive ned svarene deres i stedet for å ta lydopptak og transkribere etterpå. Dersom lydopptaker hadde blitt tatt i bruk, ville informasjonen blitt mer korrekt. Det er dermed ikke sikkert at informasjonen er helt presis da vi gjerne ikke fikk notert nøyaktig det som ble sagt. Jeg refererer igjen til Bergsland og Jæger (Bergsland og Jæger, 2018) som skriver at det kan være vanskelig å både lytte og skrive ned gode notater samtidig (Bergsland & Jæger, 2018, s. 70). Dette fikk jeg erfare, selv om det var god hjelp i at en av oss stilte spørsmål mens den andre skrev ned svarene. Selv om jeg stiller meg kritisk til at vi ikke brukte lydopptaker, ser jeg også en fordel ved dette. Informantene kan gjerne ha følt seg tryggere på å svare det de virkelig mente da det de sa ikke ble tatt opp. Dersom jeg hadde brukt lydopptaker, hadde gjerne informantene forberedt seg mer på forhånd for å svare «korrekt». Når en bruker intervju som metode, har spørsmålene en stiller mye å si. Spørsmålene kan ha vært utformet ledende til svarene jeg ønsket å få. I tillegg kan jeg ha tolket og forstått svarene til informantene annerledes enn slik de egentlig var ment.

2.7 Ethiske vurderinger

Ifølge Dalland, dreier forskningsetikk seg om å ivareta personvern, og sikre at de som deltar på undersøkelsen ikke blir påført unødvendige belastninger (Dalland, 2020, s. 168). Ethiske vurderinger og riktig bruk av personopplysninger er en forutsetning for et godt samarbeid mellom intervjuer og informant (Dalland, 2020, s. 169). Under etiske vurderinger, er det viktig å ta med punktet om samtykkeskjema og informasjonsskriv. Jeg ser at dersom jeg skulle gjort undersøkelsen annerledes, ville jeg sendt ut et dokument med informasjon, og fått et skriftlig samtykke fra informantene våre på forhånd. Dette ville jeg gjort både for min egen del og for informantenes del. Om samtykke, skriver Dalland at selv om samtykke gis muntlig, anbefales også et skriftlig samtykke, da underskriften kan være en beskyttelse for den som

utfører undersøkelsen. En kan dermed gå tilbake til samtykket om det skulle oppstå noen uenigheter (Dalland, 2020, s.174).

3.0 Teori

3.1 Inkludering i barnehagen

Inkludering handler om å ivareta og utnytte mangfoldet i et pedagogisk arbeid. Det handler om å bli sett og anerkjent og å få utfordringer som kan mestres. For å gjennomføre en inkluderende praksis, trenger personalet kunnskap og kompetanse om barns evner og nivå (Lund, 2017, s. 19). En inkluderende opplæring er avhengig av at en ser forskjellighet og spredning i evner og forutsetninger. Det krever at personalet har kunnskap og kompetanse om barns evner og nivå, som vil gjøre det mulig å møte behovene deres (Nilsen, 2017, s. 23).

Barnehagen er tillagt å inkludere alle barn, uavhengig av sosial bakgrunn og funksjonsnivå. Barnehagen har også et ansvar for å sikre god hjelp så tidlig som mulig for barn som har behov for særskilt oppfølging. Regjeringen vil at alle barn skal få et tilrettelagt omsorgs- og læringsmiljø i barnehagen, som bidrar til det enkelte barnets utvikling og læring. I barnehagen møtes barn med ulike forutsetninger. Det er særlig viktig å gi god støtte til barn som trenger ekstra omsorg og tilrettede tilbud (St.meld.nr.41 (2008-2009)). En inkluderende barnehage vektlegger møtet mellom individet og samfunnet. En skal ha respekt for mangfold, variasjoner og ulikheter. Forskjeller skal verdsettes, ikke ses som en utfordring. En inkluderende barnehage må kunne tilrettelegge miljøet for alle barn. Når det kommer til barn med spesielle behov, betyr det at barna har behov for mer omfattende tilrettelegging enn det som er vanlig for alderen. Dette må barnehagen ta hensyn til (Moe & Valseth, 2014, s. 354).

3.2 Autismespekterforstyrrelser

Et barn med autisme viser avvikende utvikling i sosiale ferdigheter, evne til fleksibilitet og interesse-variasjon. Det er en tilstand som endrer seg etter hvert som barnet vokser. De fleste barn med autisme endrer seg atferdsmessig ved fem-seks års alderen. Da blir de mer sosiale, og de mest typiske kjennetegnene på autisme reduseres. Typiske symptomer hos barn med autisme er vansker med å omgås andre mennesker og avvikende reaksjoner på omgivelsene rundt dem. Avviket i sosial gjensidig interaksjon, kan anees som en av de største utfordringene for inkludering av barn med autismespekterforstyrrelser (Garrels, 2017, s. 233). I tillegg er det en svikt når det kommer til mellommenneskelige relasjoner. Barn med autisme har ofte en tvangspregget atferd med avgrenset repertoar og interesseområder. Dette er områder som kan føre til vanskeligheter for sosial fungering sammen med andre, og det kan dermed bli et problem for barnet å ta del i leken. Barnet kan oppføre seg avvikende og leken kan bli

preget av stereotypi og gjentakelser. Det blir som regel problemer med å mestre samspillet som foregår mellom barna (Sjøvik, 2014, s. 194-195). I tillegg kan språket være et problem. Det vil være stor forskjell på funksjon når det kommer til språk og kommunikasjon. Mens noen nærmest er språkløse, kan andre ha normalt språk med et normalt vokabular (Sjøvik, 2014, s.195).

3.3 Barn med autisme og lek

Rammeplanen vektlegger at leken skal ha en sentral plass i barnehagen. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek og vennskap. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal bidra til at alle barn blir gitt muligheten til å oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek, både alene og i fellesskap sammen med andre (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Leken er svært viktig for å utvikle vennskap. I barnehagen er det derfor betydningsfullt at personalet i barnehagen tenker gjennom hvordan det kan legges til rette for barns vennskap, da dette har stor betydning for deres opplevelse av den gode barndom. De voksne må dermed tenke gjennom hvordan dagen organiseres og hvilke grupper barna deles i. Ved å tilrettelegge for lekende samspill mellom barn, vil det øke deres mulighet for deltakelse i lek. (Pape, 2020, s. 30-31). For mange barn med autisme, vil leken være et vanskelig område å håndtere. Det kan være vanskelig for dem å leke på egenhånd, men det kan også være en utfordring sammen med andre barn. Dette er fordi det er en svikt i kommunikasjonen, språket og det sosiale samspillet med andre mennesker (Orvik, 2000, s. 136).

Barn med autisme, da spesielt de mer svakt fungerende, ser ut til å være lite interessert i lekemateriell og vanlige aktiviteter. De kan virke fjerne og passive, og lite villig til å vie oppmerksomheten mot noe. Noen kan også bevege seg rundt, ta i en ting, før de legger den fra seg og går videre til neste ting (Orvik, 2000, s. 138-139). Barn med autisme er forskjellige, og de kan variere mellom å være høyt oppe eller lavt nede. Ofte kan de ha et oppmerksomhetsproblem, som gjør at de ikke klarer å aktivere oppmerksomheten sin, og dermed ikke får med seg hva som foregår rundt dem (Orvik, 2000, s. 138). Noen blir opptatt av detaljer som kan føre til en hindring i deres forståelse av leken. Repetisjon kan også være noe en ser igjen hos barn med autisme. De kan gjerne bli hengende igjen i det de driver med, slik at det blir vanskelig for dem å skifte oppmerksomheten til noe nytt (Orvik, 2000, s. 138-139).

Noen barn med autisme har noen leker de interesserer seg mer for og mestrer godt. Motoriske ferdigheter kan ofte være en sterk side, spesielt hos de mest aktive barna. Andre ting som kan være interessant er puslespill. Da blir en av deres sterkeste kognitive sider tatt i bruk, nemlig evnen til visuell forståelse. De ser hvordan ting kan settes sammen og settes i bevegelse. Disse aktivitetene utføres ofte mekanisk, uten noe spesiell kreativitet eller fornyelse. Barn med autisme får ofte en slags rutine på ting. Dersom de har gjort noe på en spesiell måte tidligere, gjør de det ofte igjen og igjen. Det kan bli til en stereotyp lekerutine som sjeldent fornyer seg og som går av seg selv (Orvik, 2000, s. 140).

3.4 Autisme og kommunikasjon

Siden det er så mange barn med autisme som har utfordringer med språk, velger jeg å ta med kommunikasjon og språk som et eget punkt. Kommunikasjonsvanskene hos barn med autismspektervansker viser seg på forskjellige måter. Noen forstår ikke meningen med kommunikasjon, mens andre har vansker knyttet til språket i bruk. Når man er i dialog med barn med denne diagnosen, er det viktig å uttrykke seg klart, tydelig og konkret. Det antas at nærmere halvparten av barn med autismspektervansker delvis mangler funksjonell tale (Nordøen & Laberg, 2014, s. 271).

Øyvind Dahl skriver om menneskers språkkompetanse. Fra vi er små, lærer vi hvordan vi skal bruke språket, hvordan vi skal uttrykke oss og hvordan vi skal kommunisere med andre. Vi må tenke over språkbruken vår og hvordan denne forandrer seg avhengig av hvem vi snakker med. Vi tar altså i bruk språkkompetansen vår hver gang vi snakker og uttrykker oss (Dahl, 2017, s. 138). Dahl viser også til den kommunikative kompetansen som går ut på utvelging av ord i ulike situasjoner. Dette er en kompetanse som utvikler seg etter hvert som vi vokser til. Gjennom livet lærer vi nye kommunikasjonsformer som gjør at vi kan kommunisere på best mulig vis (Dahl, 2017, s. 139).

Et velutviklet språk betyr mye for barnets liv, både her og nå og i framtiden. Ifølge Høigård, påvirker språk og tale-vansker læring og samspill sammen med andre mennesker, og ofte vil vanskene hemme barnets utvikling kognitivt og sosialt (Høigård, 2019, s. 165). Høigård legger frem aktiviteter som skal fremme språkutviklingen hos barn. En aktivitet som trekkes frem som velfungerende er bruken av musiske aktiviteter. Rytme, bevegelse og lyd er elementer som skal være med på å utvikle språket. Ved bruk av sangleker, kan alle barn bli inkludert i fellesskapet (Høigård, 2019, s. 168). Når barnet synger, skjer det god språklæring.

Dersom barnet blir gitt muligheten til å gjentatte ganger synge sanger som har fortellende innhold, vil de gjennom sangen kunne gjennomføre lengre tekster enn de klarer å snakke. Det musiske kan dermed bli en snarvei til å mestre en lengre tekst etter hvert (Høigård, 2019, s. 168-169).

3. 5 Hvordan kan barnehagen bidra til læring og utvikling hos barn med autismspektervansker?

Barn med autisme liker et fast mønster og rutiner. De liker også at ting gjentar seg og at personene rundt dem er de samme. Forandringer kan skape en negativ reaksjon. Ting kan oppleves kaos og vanskelig for dem. Derfor er rutiner, strukturer og systemer i hverdagen svært viktig. Personalet må legge til rette for en forutsigbar barnehagehverdag for at barnet skal oppleve trygghet. Barn har rett til medvirkning, men det bør likevel legges til rette for rutiner for hva som skal skje, når, hvor, og med hvem. Samme aktivitet bør skje på samme sted for å øke forutsigbarheten for barnet (Nordøen & Laberg, 2014, s. 270).

Det bør arbeides med sosiale ferdigheter for barn med autismspekterforstyrrelser i barnehagen. Det å kunne ta etter andre er vesentlig for blant annet utviklingen av sosiale ferdigheter og språk (Nordøen & Laberg, 2014, s. 270). Sosiale ferdigheter læres best i samhandling med andre. For å lære dette, kreves det tilvenning, trening, øvelse og mestringsopplevelser underveis. Mestringsopplevelser vil føre til motivasjon for videre trening. For å få til et positivt samspill med andre, trengs det systematisk opplæring fra tidlig alder av. En bør bruke treningen og innlærte ferdigheter naturlige situasjoner for å få barnet inkludert i barnegruppen med de andre (Garrels, 2017, s. 220). Barn med autisme har behov for å trene på sosiale ferdigheter sammen med jevnaldrende. Et tilpasset opplæringsprogram kan føre til at barnehagepedagoger kan legge til rette for at barn med autismspekterforstyrrelser kan oppleve positive relasjoner. De kan også bli gitt muligheten til å få de samme opplevelsene og erfaringene som andre barn får (Garrels, 2017, s.222). For å fremme sosial kompetanse, er det vesentlig at barnet med autisme får ta del i fellesskapet. Dette vises i en studie gjort av Laushey og Heflin. Studien viste at samspill mellom barnet med autisme og jevnaldrende barn slo ut positivt. Barnet trente da på sosiale ferdigheter med barn på samme alder og med alle i barnegruppen. Barnet ble ikke tatt ut av gruppen for alenetrening. Opplæringen ble utvidet til å gjelde alle i barnegruppen. På denne måten fikk barnet med autisme muligheten til å engasjere seg i sosial interaksjon med de andre. I tillegg

legges det grunnlag for at atferden til barnet kan bli generalisert (Laushey & Heflin, 2000, i Hellesnes, 2015, s. 19). Annen forskning gjort på feltet viser at andre barn kan brukes som støtte for barnet som har autisme. Personalet i barnehagen må da være bevisst på hvilke barn som kan fungere som gode rollemodeller. Forskningen viser at samspillet skal være basert på positivitet, slik at barna vil lykkes i kommunikasjonen (Dagsvik, 2020, s. 42).

Bruk av små grupper er tiltak som viser seg å være velfungerende for at barn med autisme skal bli inkludert i fellesskapet i barnehagen. Bruk av mindre grupper innebærer at pedagogen utarbeider aktiviteter som barnet med autisme kan utføre sammen med en gruppe andre barn. Dette bør være barn som er godt utviklet og som kan fungere som rollemodeller og lekekamerater. Den voksne kan da holde seg mest mulig i bakgrunnen, men observere om det skulle være behov for støtte (Garrels, 2017, s. 234). Små grupper har mange fordeler. Det fører til at barnet blir inkludert, og det gjør at barnet ikke blir overveldet av for mye stimuli samtidig. Inkluderingen foregår på barnets premisser, og en legger til rette for fysisk inkludering, samtidig som en tar hensyn til barnets behov. Fokuset blir på barnets sterke sider, så barnet får en opplevelse av mestring (Garrels, 2017, s. 234-236). Forskning har vist at det også er viktig å gjennomføre treninger alene – ikke alltid sammen med andre barn. Det kommer frem at barnet i perioder blir mindre inkludert i fellesskapet, men at dette gjøres for at barnet skal lære seg ferdigheter som trengs for å fungere i grupper med andre barn og for å kunne delta i fellesskapet (Garrels, 2017, s. 233).

Orvik vektlegger at vi lærer best når vi holder på med noe som interesserer oss. Mange barn med autisme har leker og lekematerialer de liker bedre enn andre og som de foretrekker. Dette må unyttes og tas i bruk ved at en bygger på barnets sterke sider og interesser. Dette kan øke motivasjonen hos barnet og hjelpe til med trening på ulike områder, slik som kategorisering, trening med bilder og begrepstrening. (Orvik, 2000, s. 24). Støttende uttrykksformer er et viktig hjelpemiddel for barn med autisme. En kan ta i bruk tegn, foto og grafiske symboler for å hjelpe barnet til å forstå (Nordøen & Laberg, 2014, s. 271). Det visuelle er ofte en sterk side hos barn med autisme. Mange har god forståelse for bilder. I tillegg kan det være et hjelpemiddel i forhold til vår kommunikasjon til barnet. Ord og tegn forsvinner, men et bilde er der hele tiden. Barnet kan bruke bilder for å vise personalet og andre barn hva det vil. Bilder er dermed et velegnet hjelpemiddel for å gi barnet struktur på hverdagen (Orvik, 2000, s. 104).

Personalet i barnehagen må se an barnets ferdigheter og utviklingsnivå. I tillegg må det vektlegges at barnet skal få oppleve mestring før det trekkes inn i aktiviteter sammen med andre barn. For mange vil det være nok å begynne med å være i nærheten av barnegruppen. Etter hvert kan en arbeide seg mot å inkludere barnet mer i resten av barnegruppen, men samtidig være til stede og skjerme barnet om det blir for mye nærgåenhet (Orvik 2000, s. 74-75). Etter hvert som barnet begynner å mestre situasjonen, kan den voksne trekke seg tilbake og la barnet prøve seg på egenhånd (Orvik, 2000, s. 75). Barn med autisme kan gjøre ting som vil oppfattes negativt av andre barn. De kan utagere og være voldsomme. For å hjelpe de andre barna å forstå, kan det være nyttig å gi dem en forklaring på hvorfor barnet reagerer som det gjør. Som voksne må vi arbeide med våre holdninger, og tenke over at barnet har en grunn til å reagere som det gjør (Orvik, 2000, s. 72).

Gjennom forutsigbarhet, rutiner, trening på sosiale ferdigheter, små grupper, interesseområder, visualisering og bruk av en voksen som støttende stillas, kan barnehagen bidra til at barn med autisme opplever læring og utvikler seg slik at de kan ta del i fellesskapet sammen med andre barn.

3.6 Holdninger og verdier

En holdning kan defineres som en forutsigbar positiv eller negativ meningsreaksjon overfor en person, handling eller hendelse. Holdninger er knyttet til meninger, oppfatninger og verdier (Bergersen, 2017, s. 20).

Verdier omfatter våre interesser og det vi verdsetter. Verdier er grunnleggende for oss som individer fordi det handler om hva som er viktig for oss. Verdiene våre kan være vidt forskjellige fra person til person. Bergersen definerer verdier slik:

«Verdier er en klar holdning eller oppfatning vi har av hvordan noe bør være på et bestemt område. Verdier bygger på vårt verdensbilde, og blir ofte dannet ut fra holdningene våre knyttet til politiske, religiøse og filosofiske spørsmål. Det er noe som er viktig for oss, og vi mener ofte at våre verdier er noe som også andre bør ha».
(Bergersen, 2017, s. 17).

3.6.1 Mangfold som ressurs

I rammeplanen for barnehagen, står det:

«Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barnehagen skal vise hvordan alle kan lære av hverandre og fremme barnas nysgjerrighet og undring over likheter og forskjeller. Alle barn skal føle seg sett og anerkjent for den de er» (Kunnskapsdepartementet, 2017).

Å se på mangfold som en ressurs, handler om å se på ulikhet som noe positivt. Både i barnehagen og skolen er det vesentlig å se på mangfold som en ressurs som gir glede i hverdagen. Dette vil da legges til grunn for barnehagens verdier og praksis (Lund, 2017, s. 35). Personalet i barnehagen må arbeide med holdningene sine, og se på mangfold som noe betydningsfullt, i stedet for som en mangel.

3.6.2 Normalitet og normalisering

Normalitet går ut på hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse blir betraktet, behandlet og forstått i et samfunn. Det handler om hvordan de «unormale» betraktes av de «normale», hvor en ofte setter de «unormale» i en bås hvor man tenker at de er ute av stand til å fungere i samfunnet, og at de dermed ikke klarer å leve opp til samfunnets forventninger (Kassah & Kassah, 2014, s. 34).

Normalisering er et begrep som kan knyttes opp til normalitet. Det handler om å skape et så normalt liv som mulig for mennesker med funksjonsnedsettelse. Begrepet er basert på verdier som uttrykker at mennesker med funksjonsnedsettelse skal bli behandlet likt som funksjonsfriske mennesker (Kassah & Kassah, 2014, s. 35). Som barnehagelærere, må en passe på at en behandler alle barn likt, uavhengig av funksjonsnivå, ellers vil barnet bli utsatt for en segregering som vil gi barnet vanskeligheter med å passe inn i samfunnet (Kassah & Kassah, 2014, s. 35).

4.0 Empiri

Vi har intervjuet tre pedagoger med ulik erfaring. To av dem har utdannelse innenfor spesialpedagogikk, mens den tredje er barnehagelærer som har erfaring med barn med autisme. Intervjuobjektene har påpekt at alle barn er ulike. Dette gjelder også barn med autisme. Graden av autisme vil variere fra barn til barn, og det vil derfor være ulikt hvilke

opplegg og tiltak som fungerer best for det enkelte barnet. Dette er viktig å påpeke før jeg går videre og konkluderer med det jeg har funnet ut etter gjennomføringene av intervjuene.

Siden intervjuene var individuelle, presenterer jeg funnene hver for seg. Intervjuobjektene er anonyme, så jeg har valgt å kalle dem for A, B og C, for å kunne se forskjell på svarene deres. Den ene pedagogen med utdannelse innenfor spesialpedagogikk kalles derfor for A. Den andre spesialpedagogen kalles for B, og barnehagelæreren med erfaring med barn med autisme kalles for C. Pedagogene ble stilt en rekke spørsmål. For å få best svar på problemstillingen, har jeg lest gjennom intervjumaterialene og analysert dataene. Jeg har sammenlignet svarene og sett etter likheter og ulikheter. Jeg har plukket ut det som var mest relevant for problemstillingen, og vil videre presentere dette.

4.1 Hvordan kan barnehagen legge til rette for at barn med autisme blir inkludert i barnehagehverdagen og i leken?

På spørsmålet om hvordan barnehagen kan legge til rette for at barn med autisme blir inkludert i leken, svarte pedagog A at de har erfaring med å dele barnegruppen opp i små grupper.

«En kan ha noen barn inne og noen barn ute. Dette har fungert godt i barnehagen jeg har arbeidet i. Det blir dermed mindre forstyrrelser for barnet med autisme. Jeg har erfaring med at jo mindre område er og jo mindre uro det er rundt barnet, jo bedre fokus klarer det å holde» (Pedagog A).

Pedagog B trakk også frem mindre grupper som et tiltak for at barnehagehverdagen skal bli bedre for et barn som har autisme. Barnet fungerer bedre fordi det blir mindre lyder og mer ro rundt det. En kan også lage forenklete opplegg for barnet, for eksempel til samling. Pedagog B hadde mye erfaring med bruk av sang og musikk.

«Vi har erfart at barn med autisme som gjerne ikke har verbalt språk, ofte engasjerer seg veldig når vi bruker musikk under samling. Dette gjelder spesielt når vi bruker sanger som barnet liker godt. Da kan vi gjerne høre et par ord, selv om de vanligvis ikke har språk. Vi tenker derfor at dette er et godt hjelpemiddel som vi har tatt i bruk for læring og utvikling (Pedagog B).

Pedagog C svarte at en god struktur og gode rutiner er et hjelpemiddel de er godt kjent med i barnehagen hun arbeider i. En forutsigbar hverdag med trygge rammer er vesentlig for et barn med autisme. Dersom man skal gjøre spontane ting, må man ta hensyn til barnet som har autisme. Et annet hjelpemiddel hun trakk frem, var visualisering. Bilder og konkrete ble brukt for at barnet skulle forstå hva som skulle skje i løpet av barnehagehverdagen. Dette var bilder som viste når det var tid for frokost, lek, garderobe, eller bilder som viste hvilke voksne som skulle ha ansvar for barnet de ulike dagene.

4.2 Tiltak som har fungert for barn med autisme

Da vi stilte spørsmål om opplegg og tiltak som har fungert for barn med autisme, fortalte pedagog A om ulike programmer de har fulgt i barnehagen, som de har fått fra PPT.

«Vi har valgt å trekke ut det vi ser har fungert for barn med autisme fra de ulike programmene». Vi har prøvd å gjennomføre programmene i mindre grupper og i naturlige situasjoner, samtidig som vi har hatt fokus på at omgivelsene rundt barnet skal være rolige for at det skal fungere best mulig» (Pedagog A).

Pedagog B fortalte at de har brukt bilder og konkrete.

Bilder og konkrete fungerer godt for barn som ikke har verbalt språk da det styrker muligheten deres til å utvikle språk senere. Bruk av bilder gjør også at barnet skjønner hva som skal skje i løpet av dagen. Vi har opplevd at overganger er spesielt vanskelig for barn med autisme. Bildekort har vært et godt hjelpemiddel (Pedagog B).

I barnehagen til pedagog B, hadde de treninger to ganger om dagen, med opplegg som de hadde fått fra barnehabilitering, som er et tilbud for barn med funksjonsnedsettelse. Treningene ble ofte gjennomført sammen med andre barn, slik at barnet også skulle få øvelse i samhandling med andre. De la også til rette for at barnet skulle unngå de verste kaos-overgangene slik som garderobesituasjon, fordi barnet kan bli overstimulert i slike situasjoner. Pedagog B trakk frem viktigheten av å se an dagsformen til barnet. Det er ikke alle dager det er like lett å jobbe med opplegg og treninger.

Pedagog C hadde erfaring med at barn med autisme vanligvis gjennomfører treninger alene.

Vi arbeider mye med turtaking og imitasjon sammen med en voksen. Vanligvis har vi en primærkontakt for barnet med autisme som har ekstra ansvar. PPT kommer en gang i måneden for å evaluere øvinger. Da tar vi for oss styrker og utfordringer som vi skal jobbe videre med (Pedagog C).

Det vektlegges at barnet ikke skal holdes i en aktivitet for lenge – da kan barnet gå lei, og det kan bli vanskelig å få barnet med i aktiviteter senere.

4.3 Hvordan legge til rette for oppleggene uten at det går utover leken sammen med andre barn

Når en skal legge til rette for oppleggene uten at det går utover samholdet med resten av barnegruppen, mente pedagog A at trening gjerne kan tas i forlengelse med et måltid. Dermed vil ikke barnet gå glipp av leken sammen med de andre. En kan også ha fokus på å legge treningen til interesseområdene til barnet og gjerne få med en gruppe av barn som barnet med autisme trives best med.

Pedagog B mente at det har fungert å ha treninger på avdelingen mens de andre barna leker rundt. Det blir dermed viktig å holde de andre barna borte fra selve situasjonen, slik at barnet med autisme får fullt fokus på det de holder på med. En kan også velge tider på dagen hvor treninger ikke går utover det sosiale samspillet med andre barn. Dette kan for eksempel være når de andre kler på seg, som tidligere også har blitt trukket frem som en av de verste kaos-overgangene.

Pedagog C svarte:

For barn med autisme er rutiner veldig viktig. I barnehagen jeg arbeider i har vi derfor ofte faste tidspunkt slik at rutinene opprettholdes for barnet med autisme. Vi prøver å opprettholde disse på best mulig vis. Vi prøver samtidig å finne en balanse. Om vi ser at barnet er i lek, kan vi forskyve treningene (Pedagog C).

4.4 Eksempler på tilrettelegging for at et barn skal bli inkludert i leken

Pedagog A forklarte at vi som voksne må være bevisste og snakke om barnet på en god måte for at barnet med autisme skal bli inkludert i fellesskapet. Hun kom med et sitat som fanget

min oppmerksomhet: «Kjærlighet er oppskriften når du skal arbeide med barn med autismespekterforstyrrelser» (Pedagog A).

Hun forklarte videre at en som voksen må være der og støtte barnet i leken. En kan la barnet leke for seg selv, men man må være tilgjengelig dersom det skulle være noe. Dersom det blir for avansert kan en voksen styre leken og finne noe som passer bedre til barnet.

Pedagog B vektla det samme. Hun fortalte også at de arbeider mye med hvordan de snakker om barnet på for at resten av barnegruppen skal lære seg å inkludere barnet på egenhånd. Hun uttrykte følgende:

Barnet trenger en voksen som er med og støtter overalt – dette kan være spesielt viktig i leken. De voksne må hjelpe til og prøve å få andre barn til å inkludere barnet med autisme. Det kan hjelpe å snakke godt om barnet og forklare hvorfor det gjerne kan utagere. Andre barn vil da få en forståelse, og de vil lettere ta barnet med på aktiviteter og inkludere det i leken (Pedagog B).

I tillegg fokuserte de på interesseområdene til barnet. De finner ut av hva som fenger barnet og spiller så videre på dette. Hun trakk frem rollelek og sanglek som eksempler. De har gjennomført aktiviteter tilpasset barnet og fått med seg resten av barnegruppen på disse oppleggene.

Pedagog C kom med et godt eksempel når det gjelder å spille videre på interesseområder. De hadde tidligere hatt barn med autisme i barnehagen som interesserte seg spesielt mye for et tv-program. Hun forklarte opplegget slik:

«Vi hadde et barn med autisme i barnehagen som hadde stor interesse for Gruffaloen. Dette er en animert skikkelse som går på NRK. Vi hadde dermed dette som månedstema, ettersom vi visste at barnet likte dette godt. Vi valgte å fortsette med opplegget da vi egentlig var ferdige med det, siden vi så hvor engasjert barnet var. I tillegg utvidet vi det, og tok Gruffaloen i bruk i andre settinger. Vi lagde avdelingen om til en slags «hule» for Gruffaloen. Vi prøvde oss også på å ta det med i leken for å få barnet inkludert på denne måten. «Haien kommer» ble gjort om til «Gruffaloen

kommer. Vi fikk dermed barnet med på regelleken sammen med de andre barna
(Pedagog C).

5.0 Drøfting

I drøftedelen vil jeg svare på min problemstilling: «*Hvordan uttrykker tre pedagoger at de tilrettelegger for barn med autisme i forhold til lek?*»

Det er noen tiltak og opplegg som går igjen i svarene til de tre pedagogene. Drøftekapittelet vil derfor bestå av to deler. Den første delen går ut på tilrettelegging for at barn med autisme skal bli inkludert i leken. Under denne delen vil jeg ta for meg kategorier som går ut på tilpasning gjennom små grupper og rutiner, interesseområder, visualisering og bruk av konkrete, samspill og trening sammen med andre for å unngå ekskludering og språk og kommunikasjon. Under del to vil jeg gå nærmere inn på holdninger og verdier og det å bruke en voksen som støttende stilas. Jeg vil se på likheter og ulikheter fra intervjuet, og sammenligne svarene til de tre pedagogene. Svarene deres vil drøftes i lys av teori som er presentert i teorikapittelet.

5.1 Hvordan kan det legges til rette for at barn med autisme skal bli inkludert i leken?

5.1.1 Tilpasning gjennom små grupper og rutiner

Ifølge Moe & Valseth, må en inkluderende barnehage kunne tilrettelegge miljøet for alle barn (Moe & Valseth, 2014, s.354). Når det da gjelder barn med særskilte behov så vil denne tilretteleggingen være mer omfattende enn for andre barn. Dette samsvarer med både det pedagog A og B sier. Pedagog A svarer at ved å dele opp barnegruppen i mindre grupper og ha barna på et avgrenset område, vil det resultere i mindre uro og stress for barnet med autisme. Pedagog B vektlegger det samme. Dette er i tråd med Nordøen & Laberg, som sier at lek med voksne og i mindre grupper kan gi god trening i samspill med andre (Nordøen & Laberg, 2014, s.273). Det kan også tolkes i lys av Garrels sin teori, som trekker frem små grupper som et av de mest velfungerende tiltakene for å inkludere barn med autisme i barnehagen. I følge Garrels, er det mange fordeler med små grupper. Barnet blir bedre inkludert i barnegruppen, og det blir ikke overveldet av for mye stimuli og uro, slik som både pedagog A og B nevnte. Gruppen kan bestå av få barn i begynnelsen, men etter hvert kan den utvides, slik at barnet med autisme får mer øvelse i sosiale relasjoner (Garrels, 2017, s. 234-236).

Som pedagogene nevnte i intervjuene, trenger barn med autismspekterforstyrrelser forutsigbarhet og rutiner i hverdagen. Dette samsvarer med Nordøen og Laberg som vektlegger at barn har rett til medvirkning, men at det bør legges rutiner for hva som skal skje, med hvem og når. Aktiviteten bør også skje på samme sted for å opprettholde en forutsigbarhet for barnet (Nordøen & Laberg, 2014, s. 270). Dette vektla spesielt pedagog C. Hun forklarte at rutiner og forutsigbarhet er viktig for inkludering i leken. Dette stemmer overens med det Nordøen og Laberg skriver om at forandringer kan skape en negativ reaksjon og at det derfor er viktig at rutiner opprettholdes (Nordøen & Laberg, 2014, s.270).

5.1.2 Interesseområder, visualisering og bruk av konkrete

Felles for de tre pedagogene var deres tanker rundt barn med autisme og deres interesseområder. Dette ses igjen i tråd med Nordøen og Laberg, som skriver at barn med autismspektervansker ofte har særinteresser som preger hverdagen deres (Nordøen & Laberg, 2014, s.273). Pedagog C viser til eksempelet om Gruffaloen, som samsvarer med det Orvik legger frem om interesseområder og læring. Vi lærer best når vi holder på med noe vi liker og som interesserer oss. Dette gjelder også barn med autisme, som ofte har spesielle leker og interesser som fanger deres oppmerksomhet. Dette må tas i bruk, og vi må spille på barnets sterke sider. Det vil øke barnets motivasjon, og kan gjerne brukes i lek og treningssituasjoner (Orvik, 2000, s. 24).

Empirien viser likhet i svarene til pedagog B og C i forhold til visualisering, bruk av konkrete og viktigheten av dette. De uttrykte hvor viktig det er med visualisering for å gi barnet en bedre forståelse av hva som skal skje i løpet av dagen. Dette tolkes i lys av Nordøen og Laberg som trekker frem støttende uttrykksformer som et viktig hjelpemiddel. Tegn, foto og grafiske symboler kan brukes for å hjelpe barnet til å forstå. I tillegg vektlegger de bruk av visuell støtte, noe som vil være nødvendig uavhengig av barnets utviklingsnivå (Nordøen & Laberg, 2014, s. 271). Som Orvik skriver, er det visuelle vanligvis en sterk side hos barn med autisme, og det vil derfor være et godt hjelpemiddel å bruke i hverdagen. Visualisering, da i hovedsak bruk av bilder, vil være en hjelp for barnet for å kommunisere med andre. Barnet kan vise bilder av hva det ønsker. Dette vil fungere godt for barn som ikke har verbalt språk (Orvik, 2000, s. 104).

5.1.4 Språk og kommunikasjon

Pedagog B nevnte at språk og kommunikasjon ofte kan være en utfordring for barn med autisme. Musikk er mye brukt som et hjelpemiddel for å prøve å få utviklet språk. Dette kan ses i sammenheng med Høigård, som legger frem musiske aktiviteter for å fremme språkutviklingen hos barn. Rytme, sang og rim er elementer som skal være en god måte for barn å utvikle språket på, men også for at de skal kunne ta del i fellesskapet (Høigård, 2019, s. 168). Høigård peker også på at dersom barnet blir gitt muligheten til å synge sanger som har fortellende innhold, vil de gjerne gjennom sangen klare å gjennomføre lengre tekster enn de klarer å snakke. Dette kan være en snarvei til at barnet etter hvert kan mestre språket (Høigård, 2019, s. 168-169). Dette samsvarer med svaret til pedagog B og det hun fortalte om bruken av musikk hvor et barn ikke hadde verbalt språk. De kunne derimot høre et par ord da de sang sanger som barnet likte godt.

Et velutviklet språk betyr mye for barnets liv, og ifølge Høigård, påvirker språk og talevansker læring og samspill sammen med andre mennesker. Vanskene kan hemme barnets utvikling både kognitivt og sosialt (Høigård, 2019, s. 165). Pedagog B nevnte også viktigheten av å utvikle språk hos barn med autisme, i forhold til at dette har mye å si for kommunikasjonen og samspillet med andre. Dette kan også ses i tråd med det Dahl legger frem om menneskers språkkompetanse. Språkkompetansen vår utvikler seg hele livet. Den starter når vi er små, og vi lærer stadig hvordan vi skal uttrykke oss og hvordan vi skal kommunisere med andre (Dahl, 2017, s. 138). Det vil derfor være vesentlig å vektlegge utvikling av språk hos barn med autisme fra tidlig alder av, slik som pedagogene uttrykte.

5.1.3 Samspill og trening sammen med andre for å unngå ekskludering

Pedagog A og B hadde fokus på at treninger ikke skulle foregå på et skjermet rom. De mente at de burde gjennomføres på avdelingen eller et annet sted med andre barn rundt for å unngå ekskludering av barnet. Dette kan ses i tråd med studien gjort av Laushey og Heflin, som tar for seg trening sammen med jevnaldrende barn, og hvordan dette kan virke positivt for utviklingen av sosiale ferdigheter. I studien ble ikke barnet tatt ut av barnegruppen for å gjennomføre alenetening. Opplæringen gjaldt alle i barnegruppen. På denne måten fikk barnet god trening i sosial interaksjon (Hellesnes, 2015, s. 19). Garrels legger også vekt på at sosiale ferdigheter læres best i samhandling med andre. Det kreves tilvenning, trening og gode

opplevelser for at barnet med autismespekterforstyrrelser skal få motivasjon for trening videre (Garrels, 2017, s. 220).

Pedagog C hadde derimot erfaringer med at barnet trekkes ut og bort fra barnegruppen. Begrunnelsen bak dette var at uro og annen stimuli kan forstyrre konsentrasjonen til barnet. Svaret til pedagog C samsvarer med det Garrels skriver om trening alene. Garrels vektlegger at treninger ikke alltid må gjennomføres sammen med andre. Barnet med autisme må bli gitt muligheten til å praktisere treninger alene også. Trening alene vil føre til at barnet blir mindre inkludert i barnegruppen, men dette er bare i korte perioder. Dette ses nødvendig for at barnet skal tilegne seg de ferdighetene det trenger for å kunne ta del i fellesskapet med resten av barnegruppen (Garrels, 2017, s. 233).

Pedagog A og B har spesialpedagogisk kompetanse mens pedagog C har erfaringsbasert kompetanse. I argumentasjonen om trening alene versus sammen med andre barn, mente pedagog C at barnet burde være i et rom alene for å få fullt fokus på treningen. Både Dagsvik og Garrels argumenterer derimot for å ikke isolere barnet som har autisme da det i deres forskning kommer frem at andre barn kan brukes som rollemodeller for barnet som har autisme. Samspillet skal være basert på positivitet. Da vil barna lykkes i kommunikasjonen (Dagsvik, 2020, s. 42). Garrels viser til at sosiale ferdigheter læres best i samhandling med andre, og at en bør bruke treningen i naturlige situasjoner sammen med andre barn. På denne måten vil barnet bli bedre inkludert i fellesskapet (Garrels, 2017, s. 220). Pedagog A og B argumenterte derimot for å ikke isolere barnet med autisme, noe som er i tråd med det teori og forskning sier om å tilrettelegge for at barnet skal bli inkludert i fellesskapet med resten av barnegruppen.

5.2 Holdninger og verdier i personalgruppen

Både pedagog A og B var opptatt av at det bevisst skal snakkes godt om barnet med autisme i barnehagen. På denne måten vil resten av barnegruppen få en bedre forståelse av reaksjoner barnet gjerne kan ha, og de vil lettere inkludere barnet i lek og aktiviteter.

Som nevnt tidligere, er våre holdninger med på å bestemme og danne en meningsreaksjon for hvordan vi ser og tolker en person, handling eller en hendelse (Bergersen, 2017, s. 20).

Verdiene våre er også med å bestemme hva som er viktig for oss. Barnehagepersonalet må ha holdninger og verdier som gjør at de behandler alle barn likt, uavhengig av funksjonsnivå.

Sitatet til pedagog A: «Kjærlighet er oppskriften når en skal arbeide med barn med autisme»,

er et godt eksempel på hvilke holdninger en bør ha når en arbeider i barnehagen. Dette kan også ses i tråd med det Orvik skriver om holdninger i personalgruppen. Siden barn med autisme ofte kan utagere, vil det være vesentlig å ha holdninger som gjør at vi tenker over at barnet har en grunn til å reagere slik det gjør. Personalet i barnehagen kan da også gi en forklaring til de andre barna på hvorfor barnet kan utagere på denne måten (Orvik, 2000, s. 72). Som det står beskrevet i barnehageloven, er det viktig at barn som har behov for ekstra støtte og omsorg, blir møtt av barnehagelærere som ser individet og som gir den støtten og legger til rette for det tilbudet de trenger (St.meld.nr.41 (2008-2009)). Det må legges fokus på å gjøre ulikhet til en normalitet. For barnehagelærere er normaliseringsbegrepet viktig å ha i bakhodet. Barn som har behov for ekstra tilrettelegging, skal ikke settes i en bås hvor de anses som ikke-fungerende. De skal gis muligheten til et så normalt liv som mulig (Kassah & Kassah, 2014, s. 35). Holdningene må basere seg på det rammeplanen vektlegger om mangfold: «Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt». Ulikheten må tas i bruk og gjøres om til noe positivt. Man må se mangfoldet som en berikelse i hverdagen. Dette vil da legges til grunn for barnehagens verdier (Lund, 2017, s. 35).

5.2.1 En voksen som støttende stilas

Pedagog A og B forklarte at vi som voksne må være bevisste og snakke om barnet på en god måte for at barnet med autisme skal bli inkludert i fellesskapet. De kom med hvert sitt sitat:

«En må som voksen være der og støtte i leken. En kan la barnet leke for seg selv, men må være tilgjengelig dersom det skulle være noe. Dersom leken blir for avansert kan en voksen styre leken og finne noe som passer til barnet. Trening alene med barnet på forhånd av leken kan også være et godt hjelpemiddel for at barnet lettere skal kunne klare å forstå regler og lekekode» (Pedagog A).

«Barnet trenger en voksen som er med og støtter overalt – dette kan være spesielt viktig i leken. De voksne må hjelpe til og prøve å få andre barn til å inkludere barnet med autisme. Det kan hjelpe å snakke godt om barnet og forklare hvorfor det gjerne kan utagere. Andre barn vil da få en forståelse, og de vil lette ta barnet med på aktiviteter og inkludere det i leken» (Pedagog B).

Dette kan tolkes i lys av det Orvik skriver om å være til stede rundt barnet for å hjelpe det inn i aktiviteter med andre barn. Hun vektlegger at vi ikke må ha for høye krav til barnet, og tenke

over utviklingsnivået og ferdighetene til barnet før vi drar dem inn i fellesaktiviteter. Barnet kan i begynnelsen være i nærheten av gruppen, uten å være direkte innblandet i leken. Etter hvert kan en arbeide for å inkludere barnet mer med resten av barnegruppen. Personalet må være til stede og passe på at det ikke blir for mye stimuli og nærgåenhet for barnet med autisme. Når barnet begynner å mestre situasjonen, kan den voksne trekke seg tilbake (Orvik, 2000, s. 75). Leken er en stor del av barnehagehverdagen, og det er derfor viktig at også barn med autisme får ta en del i fellesskapet. I leken utvikler barn vennskap. Slik som Pape skriver, må de voksne tenke gjennom hvordan det kan legges til rette for barns vennskap, da dette har stor betydning for deres opplevelse av den gode barndom (Pape, 2020, s. 30-31). Å bruke en voksen som støttende stilas, kan derfor se ut til å fungere som et godt tiltak.

6.0 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan det kan legges til rette for at barn med autisme blir inkludert i leken i barnehagen. Problemstillingen min var som følger: «Hvordan uttrykker tre pedagoger at de tilrettelegger for barn med autisme i forhold til lek?»

De tre pedagogene svarte relativt likt i forhold til hvordan man kan legge til rette for at barn med autisme skal bli inkludert i leken. Små grupper, fokus på interesseområder, visualisering, bruk av konkreter og språk og kommunikasjon er tiltak alle pedagogene trakk frem. Den største forskjellen er i forhold til trening sammen med andre barn versus alene. Under dette punktet skilte pedagogen med barnehagelærerutdanning seg fra de to pedagogene med spesialpedagogisk kompetanse. Det kan altså virke som om formell kompetanse kan være en av grunnene til at pedagog A og B argumenterer for at barnet med autisme ikke skal bli isolert når det skal gjennomføres treninger. Empirien viser også at holdningene og verdiene til personalet i barnehagen er avgjørende for hvordan barn som har behov for ekstra tilrettelegging blir møtt i barnehagehverdagen. Det er gjerne ikke en fasit for hvilke opplegg og tiltak som vil fungere best. Hva som virker for hvert enkelt barn, vil variere fra hvor sterk autismen er. Det blir derfor vesentlig at en som pedagog ser hvert enkelt barn og finner ut av tiltak som vil gagne nettopp dette barnet.

Det har vært en lærerik og interessant prosess å undersøke denne problemstillingen. Informantene som er tatt i bruk i oppgaven ble utvalgt strategisk på bakgrunn av at de har kompetanse og erfaring på feltet. De har vært kompetente og dyktige og har gitt meg gode

svar på spørsmålene jeg har tatt i bruk på intervjuene. Oppgaven har gitt meg en god forståelse av hvor viktig det er å ha kunnskap om barn som har behov for ekstra tilrettelegging. Denne kunnskapen er svært vesentlig å ta i bruk når en skal tilrettelegge for at alle barn skal bli inkludert i leken og i fellesskapet.

Litteraturliste:

- Bergersen. (2017). *Global forståelse: barnehagelæreren som kulturell brobygger*. Fagbokforlaget.
- Bergsland, & Jæger, H. (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Cappelen Damm akademisk.
- Dagsvik, A. (2020). Sosial deltakelse for barn med autisme i barnehagen. (Masteroppgave, Nord universitet). Hentet fra: <https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2678703/DagsvikAndreas.pdf?sequence=1>
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker: innføring i interkulturell kommunikasjon*. Gyldendal.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utgave). Gyldendal.
- Emilsen. (2015). *Likestilling og likeverd i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Garrels, V. (2017). *Barn med autismspekterforstyrrelser i barnehagen*. Nilsen, S. (Red). Inkludering og mangfold - sett i spesialpedagogisk perspektiv (s. 220-238). Universitetsforlaget.
- Hellesnes, L. (2015). *Inkludering av barn med autismspekterforstyrrelser i barnehagen*. (Masteroppgave, Høgskolen i Østfold). Hentet fra: https://hiof.brage.unit.no/hiof-xmlui/bitstream/handle/11250/2380247/15-01598-23%20Masteravhandling%20-%20Inkludering%20av%20barn%20med%20autisme-spekter-forstyrrelser%20i%20barne%20254026_1_1.pdf?sequence=1
- Hvidsten, B. (Red.). (2014). *Spesialpedagogikk i barnehagen*. Fagbokforlaget.
- Høigård, A. (2019). *Barns språkutvikling muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kassah, L & Kassah, A. (2014). *Funksjonshemning og normalitetsdilemmaet*. Hvidsten, B. (Red). *Spesialpedagogikk i barnehagen* (s. 29-38). Fagbokforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: *Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek*. Hentet fra:

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/barnehagens-formal-og-innhold/lek/>

Kunnskapsdepartementet. (2017). Rammeplan for barnehagen: *Mangfold og gjensidig respekt*. Hentet fra: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/verdigrunnlag/mangfold-og-gjensidig-respekt/>

Lund, A. B. (Red.). (2017). *Mangfold gjennom anerkjennelse og inkludering i skolen*. Gyldendal akademisk.

Lund, B. A. *Mangfold i skolen. En ressurs?* Lund, B. A. (Red). *Mangfold gjennom anerkjennelse og inkludering i skolen* (s. 29-44). Gyldendal akademisk.

Meld. St. 41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/?ch=1>

Nilsen, S (Red). (2017). *Inkludering og mangfold – sett i spesialpedagogisk perspektiv*. Universitetsforlaget: Oslo.

Pape, K. (2020). *Lek og inkludering i barnehagen: motvekt til utestenging og mobbing*. Kommuneforlaget.

Reinecker, L., Jørgensen, P & Skov, S. (2021). *Den gode oppgaven*. Fagbokforlaget.

Sjøvik, P. (Red). *En barnehage for alle: spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen*. Universitetsforlaget.

Spørsmål til intervju:

- Hvilken kompetanse/utdannelse har du?
- Hvilke erfaringer har du?
- Hva legger du i begrepet inkludering?
- Hva tenker du om mangfold som ressurs?
- Hva legger du i begrepet inkludering i forhold til barnehagen?
- Har du erfaring med barn med autisme i barnehagen?
- Opplever du at barn med autisme ofte foretrekker å leke alene?
- Hvordan tenker du at barnehagen kan legge til rette for at barn med autisme blir inkludert i leken?
- Hvordan har du opplevd at barn med autisme blir inkludert i leken?
- Spesielle opplegg/tiltak for barn med autisme?
- Hvordan legge til rette for disse oppleggene uten at det går utover leken sammen med andre barn?
- Hvordan passe på at barn inkluderer barn med autisme i fellesskapet og hvordan kan man arbeide med dette?
- Kan du gi eksempel på hvordan du har tilrettelagt for at et barn blir inkludert i lek?
- Hvorfor og hva er grunnlaget for disse valgene?
- Hvilken kompetanse anser du som viktigst å ha for å arbeide med barn med autisme?

